

היהודים בארצות הברית בין שתי מלחמות העולם

ערב מלחמת העולם הראשונה הפכה הקהילה היהודית בארצות הברית, לקיבוץ היהודי השני בגודלו בעולם אחרי זו שברוסיה. עם סיום מלחמת העולם הראשונה החל תהליך שקיעתה של יהדות אירופה ועלייתה של ארה"ב כמרכז החיים היהודיים.

התמורות שחלו בחיי היהודים

1. דמוגרפיה:

- א. בלימת ההגירה היהודית לארצות הברית: בעקבות "חוק ג'ונסון" ("חוק המכסה הלאומית"), בקונגרס האמריקאי ב-1924 ירד מספר המהגרים היהודים מכ-120,000 בשנה לכ-10,000.
- ב. שינוי בהרכב הקהילה: בעקבות ירידת מספר המהגרים אחוז ילידי אמריקה בכל קהילה הלך וגדל בהתמדה וכך התשטשו ההבדלים בין בני הדור השני של המהגרים מארצות מוצא שונות.
- ג. יציאה מהערים: היהודים החלו יוצאים ממרכזי הערים הגדולות ובמיוחד מה"גטו" היהודי לפרברים או שכונות של המעמד הבינוני. באמצע שנות העשרים 40% מיהודי ארה"ב התגוררו בניו-יורק – שהפכה לעיר בעלת ריכוז היהודים הגדול בעולם.
- ד. סה"כ חיו בארה"ב ב-1927 כ-4.2 מיליון יהודים שהיו כ-3.6% מהאוכלוסייה של ארה"ב.

2. חברה ותרבות: ארצות הברית, אחרי מלחמת העולם הראשונה, עברה שני תהליכים מקבילים: האחד, שפע ושגשוג, והשני, בדלנות. הבדלנות הייתה הן כלפי חוץ והן כלפי פנים. הבדלנות בתוך החברה היתה סממן של גזענות ולאומנות – האמריקאים קראו לתהליך זה בשם "נייטיביזם", Nativisme. ה"נייטיביזם" התקשר עם אנטישמיות ודחיית היהודים מהחברה באופן פומבי. אחד הביטויים לאנטישמיות היה יצרן המכוניות הנרי פורד שפרסם עיתון אנטישמי בו פרסם את דעותיו כנגד היהודים, קטעים מתוך הפרוטוקולים של זקני ציון והאשים את היהודים בהפצת הקומוניזם בארצות הברית. ביטוי נוסף ל"נייטיביזם" היה ב"נומרוס קלאוזוס" (הגבלת מספר הסטודנטים היהודיים) של האוניברסיטאות המרכזיות והחשובות בארצות הברית. אך יחד עם זאת ולמרות ה"נייטיביזם" הוכתר ב-1927 מאבקם של ארגונים יהודים נגד הנרי פורד בהצלחה משפטית. בעקבות תביעה שהוגשה בבית המשפט, חויב הנרי פורד להפסיק את פרסום

בשנות ה-30, אחרי המשבר הכלכלי הגדול, חלה הרעה נוספת באנטישמיות כלפי היהודים, אך מדיניותו של רוזוולט קידמה את הזכויות של היהודים (כמו זכויותיהם של כל המיעוטים) ויהודים רבים השתלבו בממשל של רוזוולט בתפקידים כאלה ואחרים. יחד עם זאת יהודים רבים נדחקו ממועדונים חברתיים יוקרתיים ולא הועסקו בחברות גדולות, על כך הגיבו היהודים בתביעות משפטיות ובהקמת מועדונים חברתיים חלופיים. אומנם פעולות אלו לא ביטלו את האנטישמיות ודחיקתם מהחברה אך העידו על הדמוקרטיה והפתיחות של החברה בארצות הברית בניגוד לזו שהייתה באותו הזמן באירופה.

3. כלכלה: רבים מהמגרים עד מלחמת העולם השנייה הועסקו "סדנאות היזע" ב"מקצועות המחט" (תופרות וחייטים). למרות ה"נומרוס קלאוזוס" יהודים רבים למדו מקצועות חופשיים ובעיקר עריכת דין ורפואה, פקידות ומינהל עסקים. בתקופה שבין שתי מלחמות עולם התבלטו מהגרים ממוצא מזרח אירופי כיזמים בתחומי תקשורת ההמונים, הקולנוע ובידור שהתפתחו אז בקצב מואץ. האולפנים הגדולים של הקולנוע האמריקני, שהתבסס לאחר מלחמת העולם, היה ברובו שייך ליהודים. בין השחקנים והבדרנים היה חלקם של היהודים גדול במיוחד. אפילו של קבלת יהודים למוסדות אקדמיים ולשירותים ציבוריים הפנו גברים רבים למקצועות ההוראה. (במקצועות החופשיים חלקם של היהודים הגיע לפי 4 מאחוזם המספרי באוכלוסייה המקומית).

4. חינוך: בשנות ה-20 שלטה ברחוב היהודי ובספרות השפה האידית, אך בשנות ה-30 כאשר רוב הקהילה היהודית היתה מבוססת על דור שני למהגרים, השתלבו הספורים היהודים בספרות האמריקאית, בתאטרון ובקולנוע כשחקנים, כותבים ומפיקים. בשנות ה-30 הגיע אחוז הסטודנטים היהודיים בניו יורק ל-49% מכלל הסטודנטים, ובארה"ב כולה 9% מהסטודנטים הם יהודים, הרבה יותר משיעורם היחסי באוכלוסייה. היהודים הגיעו אף לאוניברסיטאות היוקרה והתגובה האנטישמית לכך לא אחרה לבוא. נשיאי האוניברסיטאות הותיקות הביעו התנגדות פומבית למה שהם כינו "פלישת היהודים לקמפוסים". אחד מראשי האוניברסיטאות הסביר את התופעה כך: "היהודי שולח את ילדו לקולג' דור או שניים מוקדם יותר מאשר שאר בני הגזעים, ולכן יש למעשה יותר יהודים מלוכלכים בקולג' מאשר איטלקים, ארמנים וסלובקים מלוכלכים וחסרי נימוס."

במהלך המשבר הכלכלי הגדול היהודים נפגעו כמו כל תושבי ארצות הברית, אך היהודים עשו הקרבות כלכליות עצומות כדי שילדיהם, יישארו בבתי הספר וימשיכו ללמוד במוסדות ההשכלה הגבוהה. (להקרה זו היו השפעות מרחיקות לכת על אופי ומבנה הקהילה היהודית אחרי המלחמה וכתוצאה מכך על הצלחתם הכלכלית).

הזרמים הדתיים היהודיים בין שתי מלחמות העולם
בשל פתיחות החברה האמריקנית, הפרדת הדת והמדינה, הגירתם של רבנים רפורמיים מגרמניה לארה"ב ורצון יהודי מזרח אירופה לשמור על דתם ועל מסורתם – התגבשו שלושה זרמים דתיים בקרב יהודי ארה"ב:

1. התנועה האורתודוקסית – היהדות האורתודוקסית מבקשת לשמור את הדת והמסורת

כפי שהיו בעולם הישן במשך מאות בשנים. בראשית המאה – ה-20 היתה היהדות האורתודוקסית הגדולה ביותר, מבחינה מספרית אך החלשה ביותר מבחינה ארגונית ולכן הכי פחות בולטת. החולשה נבעה מהפלגנות: הבדלים בנוסח התפילה, הבדלים במנהגי הדת השונים וכד' וכן הסתגרותם מפני העולם האמריקאי. האורתודוקסים התארגנו סביב בתי הכנסת ועדות שונות.

גם האורתודוקסים פיתחו בהדרגה דפוסי אמריקניזציה המיוחדים להם. אחרי מלחמת עולם הראשונה האורתודוקסים הצעירים, ילידי אמריקה, פעלו במרץ לייסודן והרחבתן של הישיבות ומספר התלמידים בהן הלך וגדל. המחנה האורתודוקסי איננו אחיד, יש בו כאלה המקפידים על מצווה קלה כחמורה וחיים בתוך קהילות סגורות ומסוגרות, ויש כאלה שעברו תהליך השתלבות בארצות הברית ואף פותחים את חנויותיהם בשבת (הם עדיין שייכים בתנועה האורתודוקסית בגלל הרגשתם, שאר המצוות שהם מקימים והשתייכותם לקהילה האורתודוקסית).

2. התנועה הרפורמית - רפורמה פירושה "תיקון". הזרם הרפורמי ביהדות ביקש לערוך תיקון בדת היהודית. תנועת הרפורמה שפעלה במאה ה-19 בגרמניה ביקשה להתאים את היהדות לזמנים המודרניים ולהקל על היהודי החי בעולם המודרני להשתלב בחברה הנוצרית.

הם עשו זאת באמצעות שינויי צורה ותוכן שהכניסו ליהדות ולמנהגיה. הרפורמים קיוו כי היהודי המודרני יוכל לשמור על זהותו היהודית ובו בזמן יוכל גם להשתלב בסביבה הנוצרית. בקרב הרפורמים ישנם זרמים שונים, הנבדלים באופן התיקונים ובעוצמתם. תנועת הרפורמה בקהילה היהודית בארצות הברית עד תחילת ההגירה הגדולה – 1880, הייתה הדומיננטית ביותר. וייסוד פעולתם של הרבנים הרפורמים בארצות הברית עמדה

בלי רפורמה לא תוכל היהדות לשרוד בארצות הברית.

גלי ההגירה הגדולים בסוף המאה ה-19 ותחילת ה-20 הביאו יהודים ממזרח אירופה. יהודים אלה לא היו בהכרח שומרי מסורת אך זיקתם ליהדות האורתודוקסית היתה ברורה והתנועה הרפורמית ירדה מגדולתה. אחרי מלחמת העולם הראשונה נשארה הרפורמה הזרם הדתי הגדול והעיקרי ביהדות ארצות הברית אך לא הבלעדי, כפי שקיוו מנהיגיה. בשנות ה-20 וה-30 עברה גם תנועת הרפורמה האמריקאית "התרככות אידיאולוגית", כתוצאה:

- א. מחצית מחברי התנועה הרפורמית היו בני הדור השני של מהגרים יהודים ממזרח אירופה.
  - ב. הגורל הטרגי של יהודי גרמניה תחת שלטון הנאצים.
  - ג. התבססות המפעל הציוני בארץ ישראל.
- רוב חבריה של התנועה הרגישו שהגיעה העת לשנות את המצע הישן של התנועה, ובכינוס של "ועידת איחוד הקהילות הרפורמיות", שנערך ב-1937 בעיר קולמבוס, אימצה התנועה מצע חדש. במצע קולמבוס נאמר בין היתר:
- א. מפנה יסודי ביחס לארץ ישראל – חובה לסייע בבניין א"י, כמקלט לאחים נרדפים וכמרכז של התרבות היהודית.
  - ב. חיזוק הרגש הדתי ושיבה אל ערכי היסוד של המסורת, שמירת החגים וקיום המצוות המעשיות.
3. קונסרבטיבים: תנועה זו הוקמה על ידי פורשים מן התנועה הרפורמית בסוף המאה ה-19 כמחאה על המצע שהוכרז אז על ידי הרפורמים (מצע פיטסבורג שבוטל במצע קולומבוס ב-1937). בראשית המאה ה-20 החלה התנועה הקונסרבטיבית לצבור תנופה והתעצם מהצטרפותם של יהודים ממזרח אירופה שמצאו בתפישותיו את שביל הזהב בין יהדות אורתודוקסית לבין היהדות הרפורמית. בראש התנועה הועמד הרב סלומון שכטר איש שרכש השכלה דתית ותיאולוגית במדינות מערב אירופה. הקונסרבטיבים ניהלו ויכוח כפול, הן עם האורתודוקסיה והן עם הרפורמים, ובמקביל יצרו סינתזה, שיש בה מעקרונות שתי התנועות. ושכטר הציג את אפיוני התנועה: הדגשת המסורת ההיסטורית העתיקה ביהדות המשלבת תרבות מודרנית והשכלה כללית רחבה בעולמו הרוחני של יהודי מסורתי.

גיבוש זהות יהודית - אמריקנית בחברה פלורליסטית

עד ההגירה הגדולה של היהודים ממזרח אירופה לארצות הברית, בין השנים 1880-1920 התפיסה של היהודים בארצות הברית הייתה שיש להטמעה (התבוללות בתוך חברת הרוב האמריקאית) בחברה האמריקאית. אמריקניזציה – תהליך של הטמעה תרבותית גמורה בתוך התרבות האנגלו – אמריקאית. אך כתוצאה מהתמורות בקהילה היהודית האמריקאית החלה להתגבש תפיסה חדשה שלפיה יהיה מקום נרחב יותר ללאומיות היהודית. תפיסה זו התבססה על ההנחה שארצות הברית הינה אומה של אומות – "רפובליקה של אומות שונות", או כעל דמוקרטיה פלורליסטית (דוגלת במגוון עדות), רב תרבותי, שיש בה מקום לטיפוח הייחוד של כל קבוצה לאומית. שני הדוברים החשובים ביותר של תפיסות אלה היו יהודה לייב מגנס והוראס קלאן. תפיסתם הייתה מבוססת גם על ביקורת כנגד החברה האמריקאית האנגלו סקסית בעיקרה. קלאן ומגנס הציעו למעשה תפיסה תרבותית חדשה לכלל האמריקאים – פלורליזם תרבותי, הנוגע לא רק ליהודים ממזרח אירופה אלא גם למהגרים האיטלקים, האירים הפולנים וכו' לארצות הברית. מגנס וקלאן מדגישים את היסוד הלאומי של היהודים בתוך ארצות הברית ובתוך כך גם את הרעיון הציוני. תפיסה לאומית ציונית זו פתחה את הפתח ליהודים אמריקאים רבים לתמוך ברעיון הציוני.

צמיחתם של ארגונים יהודים - אמריקניים ומאפייני פעילותם המקומית והבין-לאומית

א. ועד היהודי האמריקאי: ארגון יהודי שהוקם בשנת 1906 בארצות הברית בעקבות הפרעות שהתרחשו בשנת 1905 ברוסיה הצארית. מטרת הארגון הייתה "למנוע פגיעה בזכויותיהם האזרחיות והדתיות של יהודים בכל מקום בעולם". בראש הוועד עמדו נציגי הקהילות הגדולות ואישים יהודים בעלי השפעה, שפעלו להקלת סבלם של יהודי רוסיה בימי פרעות 1905 ובימי מלחמת הבלקן בשנת 1912. באותה שנה הצליח הוועד להשפיע על ממשלת ארצות הברית ולהביא לביטול אמנת הסחר שנחתם בין ארצות הברית לרוסיה עקב רדיפת יהודי רוסיה ושליטת זכויותיהם. כמו כן, פעל הוועד למען מדיניות הגירה נוחה יותר של ממשלת ארצות הברית למול מהגרים יהודים. הוועד נטל על עצמו את משימת הלחימה באנטישמיות בכל מקום בעולם ומשום כך התרכזו מאמציו בשנות ה-30 בניסיונות להגן על יהודי גרמניה הנאצית. לאחר מלחמת העולם השנייה החל הוועד לפעול להגנת זכויותיהם של מיעוטים באשר הם ולא רק של יהודים.

ב. 'הג'וינט' (הוועד היהודי האמריקאי המאוחד) (1914): ארגון הג'וינט

.American Jewish Joint Distribution Committee

הארגון נוסד על מנת להגיש סיוע ועזרה לכל יהודי נזקק באשר הוא, בשנת 1914 בעת מלחמת העולם הראשונה. במהלך המלחמה סייע הארגון ליהודים ברחבי אירופה ובארץ ישראל, שסבלו באותה עת. הסיוע כלל אספקת מזון, עזרה רפואית, לבוש וכסף. עלות הסיוע הוערכה בסכום של 15 מליון דולר, כאשר מתוך סכום זה קיבל היישוב היהודי בארץ ישראל כ- 2 מליון דולר.

לאחר מלחמת העולם הראשונה החל הארגון לסייע למשפחות של פליטים יהודיים, בעיקר מרוסיה ומפולין, שהיגרו מערבה כדי להימלט מן הפוגרומים המאיימים בארצות מוצאם. לסיוע זה זכו כ- 14,000 משפחות. בנוסף, העמיד הארגון לרשות יהודי אירופה הלוואות נוחות כדי לסייע להם לרכוש השכלה ולהשתלב בחברה הסובבת. מסיוע זה נהנו קרוב למיליון מיהודי פולין. בזמן השואה עסק הגיוינט במשלוח חבילות מזון למחנות הריכוז ולגטאות ובארגון בריחה והצלה.

ג. 'הקונגרס היהודי האמריקאי' (1918): הארגון קם בעקבות התביעות בציבור היהודי האמריקאי להביא לדמוקרטיזציה ושינוי פני הנהגה היהודית האמריקאית ובחירת נציגות יהודית לועידת השלום בפריז (1919). היא הייתה אחד הגורמים הפעילים שהביאו לאישור אמנת המיעוטים של חבר הלאומים מתוך כוונה לדאוג לזכויות המיעוטים במדינות החדשות במזרח אירופה לרבות זכויות המיעוט היהודי שם. בנושא זה. אחרי פירוק הקונגרס האמריקאי ב- 1920 הביא סטפן ויז להקמתו של קונגרס יהודי חדש שפעל בנושאים יהודיים אמריקאיים ובתחום ההתיישבות היהודית בארץ ישראל.

לסיכום ניתן לומר כי -הארגונים היהודיים בארה"ב נרתמו לסייע ליהודים במצוקה כלכלית במזרח אירופה. הם חתמו עם מדינות מזרח אירופה על הסכמי סיוע לשקם ולגוון את פרנסות היהודים באמצעות הכשרות מקצועיות וחינוך טכנולוגי ואף התיישבות חקלאית בברייה"מ באזורי קרים ובאזור בירוביג'אן.
ב-ארץ ישראל פעלו ארגונים אמריקאים שונים לסייע למפעל הקמת הבית הלאומי היהודי תחת שלטון המנדט הבריטי.

התנועה הציונית בארה"ב בין שתי מלחמות העולם

הציונות האירופאית מקורה באכזבה של היהודים מהחברה האירופאית האנטישמית והיא באה לידי ביטוי ברצונם של מאמיני הרעיון הציוני לעזוב את ארץ מוצאם ולעלות לארץ ישראל – ארץ מולדתם ההיסטורית.

רוב המהגרים היהודים שהגיעו לארה"ב עד למלחמת העולם ה-1, ראו בה תחנה אחרונה וסופית בנדודיהם. הרעיון של "הציונות המעשית" (עלייה והתיישבות בפועל בא"י) היה רחוק מלבם. ערב מלחמה"ה-1, צמחה בקרב הקהילה היהודית בארה"ב קבוצה של בני דור שני של מהגרים ממוצא גרמני, אשר תפסו את הציונות כחלק בלתי נפרד מזהותם האתנית, אך הייתה זו "ציונות רוחנית", ציונות שונה מזו שהייתה באירופה.

הציונות האמריקנית התיישבה לחלוטין עם רצונם ושאיפתם של היהודים להיות אזרחים אמריקניים. הציונים האמריקנים, כמו קאלן, ברנדייס, מאק ואחרים, מעולם לא גרסו שהציונות מחייבת אותם לעקור מארצות הברית: "אסור לחשוב שציונות סותרת את אהבת המולדת (אמריקה). ריבוי נאמנויות הוא דבר בלתי רצוי רק אם הן לא מתיישבות אלה עם אלה. אדם הוא אזרח יותר טוב בזכות היותו נאמן למשפחתו, לעיסוקו ולמקצועו – אין סתירה בין נאמנות יהודית לנאמנות אמריקנית..."

בשנות ה-20, ציונים של קבוצת ברנדייס סירבו לתמוך מבחינה כספית בהסתדרות הציונית העולמית. לטענתם, ההסתדרות הציונית משקיעה את כספי יהדות אמריקה במפעלים כלכליים שמקימה בא"י (שלדעת קבוצת ברנדייס לא היו להם סיכויים טובים להתקיים בכוחות עצמם בעתיד) ולא בשירותים הכרחיים, כמו רפואה, חינוך, ביטחון. כך חילוקי הדעות שבין הסתדרות הציונית לבין קבוצת ברנדייס הניעו את האחרונים להקים גוף כספי "קרן למען ארץ-ישראל" שמו, אשר יעניק סיוע בהקמת ערים או מושבים בא"י.

קבוצת ברנדייס לא הייתה תנועה ציונית יחידה בארה"ב. בארה"ב פעל גם סניף של הסתדרות הציונית העולמית- הסתדרות ציוני אמריקה. בניגוד לאירופה, הצלחתה באמריקה לא הייתה גדולה עד מלחמה"ה-2. בשנת 1920, מנתה הסתדרות ציוני אמריקה כ-150,000 חברים. בשנות ה-30, עקב גילויי האנטישמיות והמשבר הכלכלי הגדול, מספרם אף ירד.

בשנות ה-30, נרגעו חילוקי הדעות בין התנועות הציוניות בארה"ב וזה עקב ההתקרבות בין הזרמים הדתיים (רפורמים, קונסרבטיבים, אורתודוקסים). התנגדות לציונות, לפחות מבחינה האידיאולוגית, הלכה ונעלמה וכך גבר השיתוף בין קבוצת ברנדייס לבין הסתדרות ציוני אמריקה. אחד הביטויים הבולטים להתקרבות זו הייתה הקמת הסוכנות היהודית בשנת 1929, שהקיפה את ההסתדרות הציונית מזה וחברים לא ציוניים מזה. (ראה התייחסות נוספת לנושא הציונות בקרב יהודי ארה"ב בקשר לריכוך האידיאולוגי של הזרם הרפורמי)